

Ihminen ja kriitisten järjestelmien systemikäytettävyys

17.11.2016 MATINE Tutkimusseminaari

Paula Savioja, Ylitarkastaja

Ydinvoimalaitosten valvonta: Käyttöturvallisuus

Esityksen kulku

- Inhimillinen tekijä (human factors + ergonomics) – mitä se on?
  - Ihmisen ja teknologian yhteensopivuus, työssä, parantaa työn tuottavuutta, ihminen nähdään psyko-fysiologisena ja sosiaalisena, oppivana ja mukautuvana
- Vähän historiaa: mistä lähdettiin, missä ollaan nyt
  - WW2 + ehkä jopa ennen
  - 70s: kognitiivinen ergonomia
  - 80s-90s: CHI, insinöörimäinen suunnittelutyö, GUI ohjeet,
  - 2000: käyttäjät+käyttäjäkokemus (design thinking), resilienssi toiminnassa (miten edistää), turvallisuuskulttuuri
- Systeemikäytettävyys ydinvoimalan valvomossa
  - Toimintajärjestelmä
  - Teknologia välittää toimijan ja toiminnan kohteen välistä suhdetta
    - Muut suhteet
  - Työvälineen roolit: instrumentaalinen, psykologinen, kommunikatiivinen
  - Esimerkki tutkimuksesta: Ohjeiden käyttö simuloitussa hätä/häiriötilanteessa
    - Suomalainen ydinvoimalaitos, 12 vuoroa, LOCA,
- Suunnittelu, inhimillisten tekijöiden ottaminen huomioon, HFE

Esityksen aiheita

Miten human factors ala on kehittynyt – mistä tullaan ja missä ollaan?

Toiminnan teoria viitekehyksenä. Systeemikäytettävyys.

Ydinvoimalavalvomon kehittäminen – tutkimustuloksia liittyen valvomovuorojen toiminnan resilienssiin häiriö- ja hätätilanteissa

Human Factors, mitä se on?

Human Factors, mitä se on?

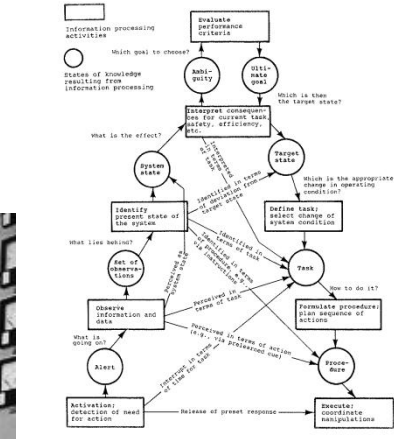
WWII High Speed Aircrafts

Human Factors, mitä se on?

WWII

70's process control work

Rasmussen 1983

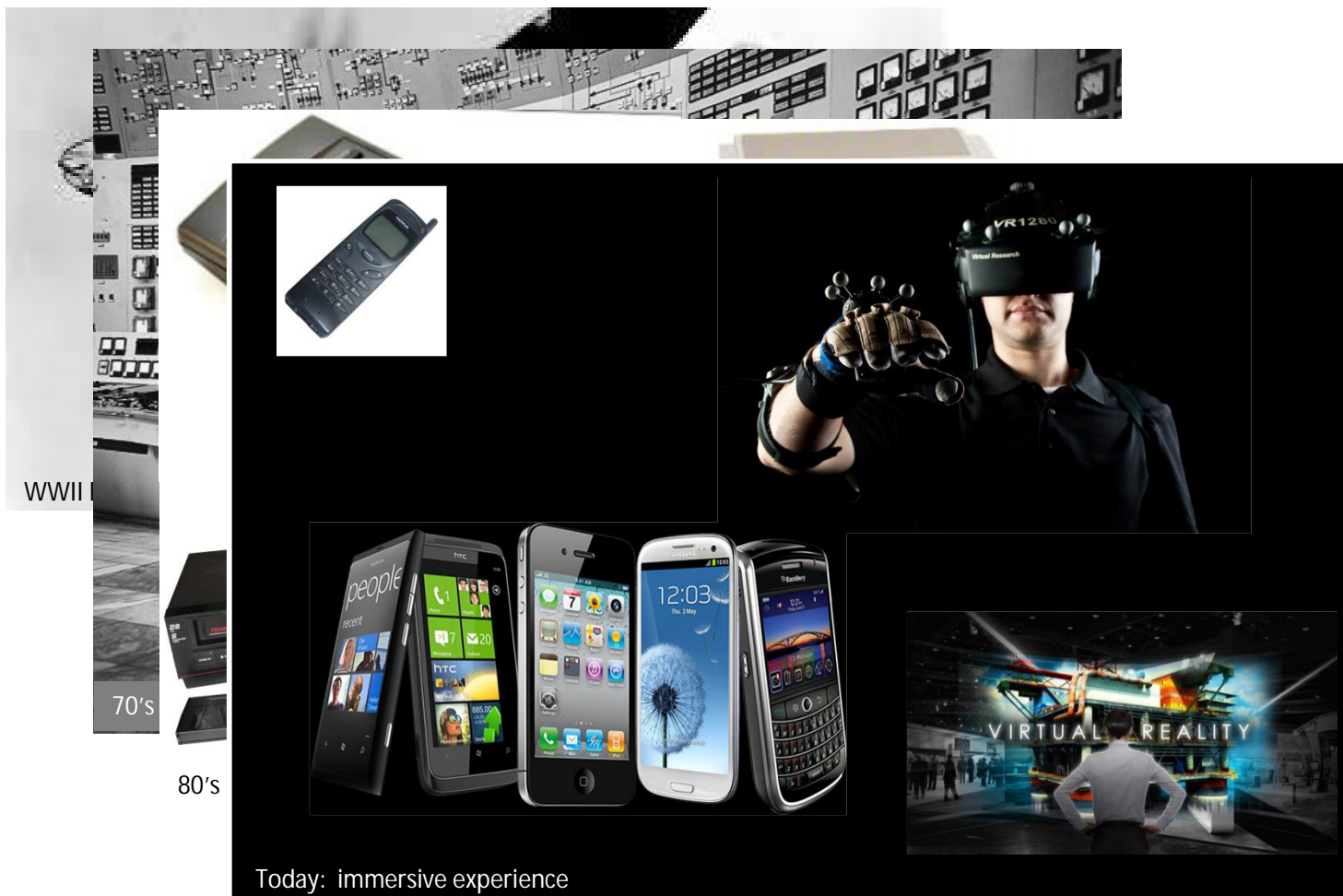
Human Factors, mitä se on?

80's home technologies

Human Factors, mitä se on?

Määritelmä *(mukailten IEA 2011, Nureg-0711, Rev 3)*

Human Factors on

tutkimusala ja suunnittelukäytäntö

koskien

ihmisen ja systeemin muiden elementtien
vuorovaikutusta

ja joka tähtää

systeemin suorituskyvyn (tuottavuus,
turvallisuus, hyvinvointi) parantamiseen

hyödyntäen tietoa

ihmisen kyvyistä ja niitä rajoittavista tekijöistä

Entä ydinvoima-alalla?

Three Mile Island (1979)

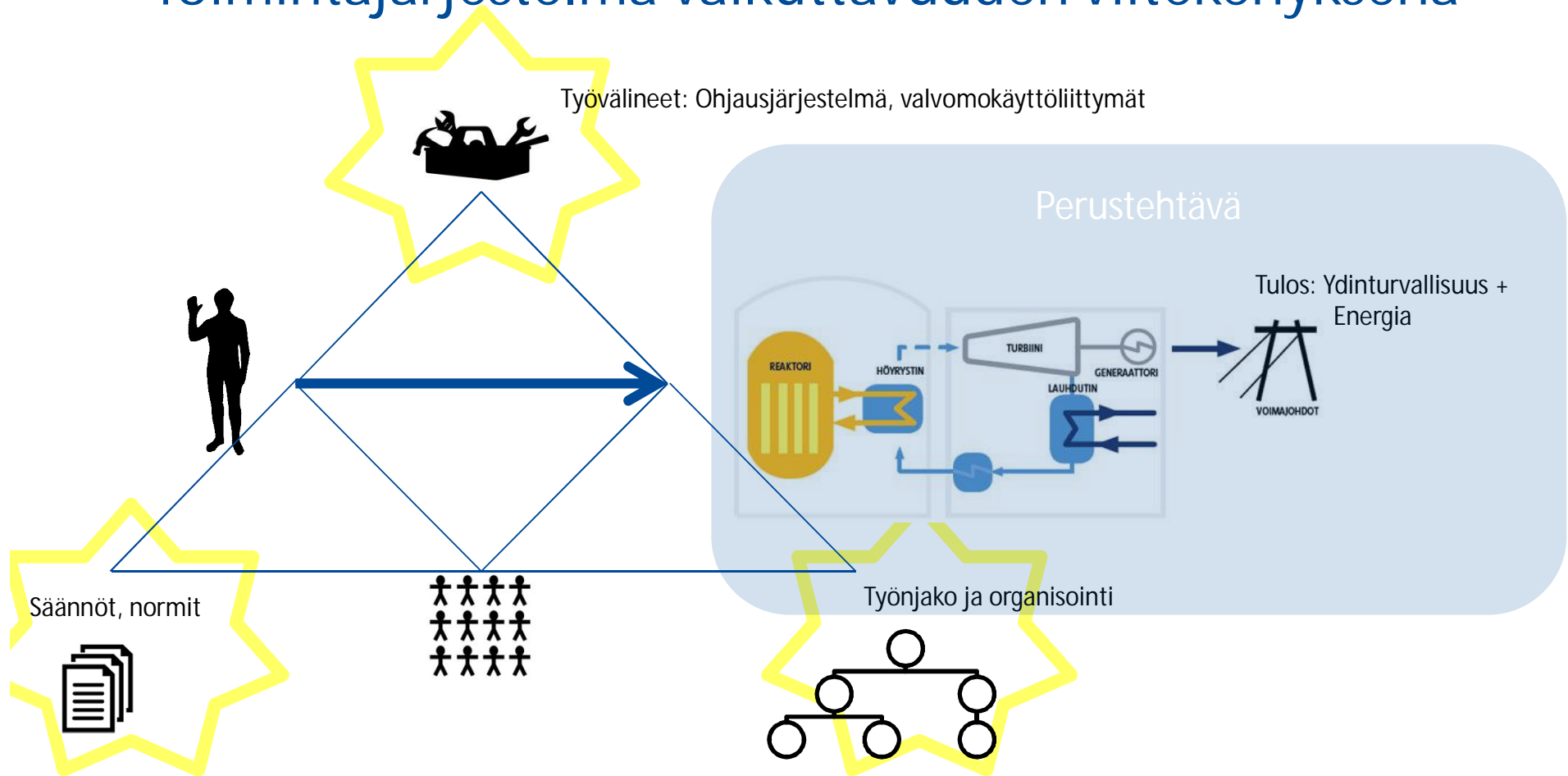
- Yksilö
- Käyttöliittymä
- Virhe, tapahtumien ketju

- Ohjeistaminen
- Koulutus

Nykytilanne: HOF käsittelee yksilö-, ryhmä- ja organisaatiotason ilmiöitä, Turvallisuuskulttuuri ja inhimillisten tekijöiden hallinta mainitaan lainsäädännössä ja ohjeistoissa ydinvoiman käytön edellytyksinä

Toimintajärjestelmä vaikuttavuuden viitekehyksenä

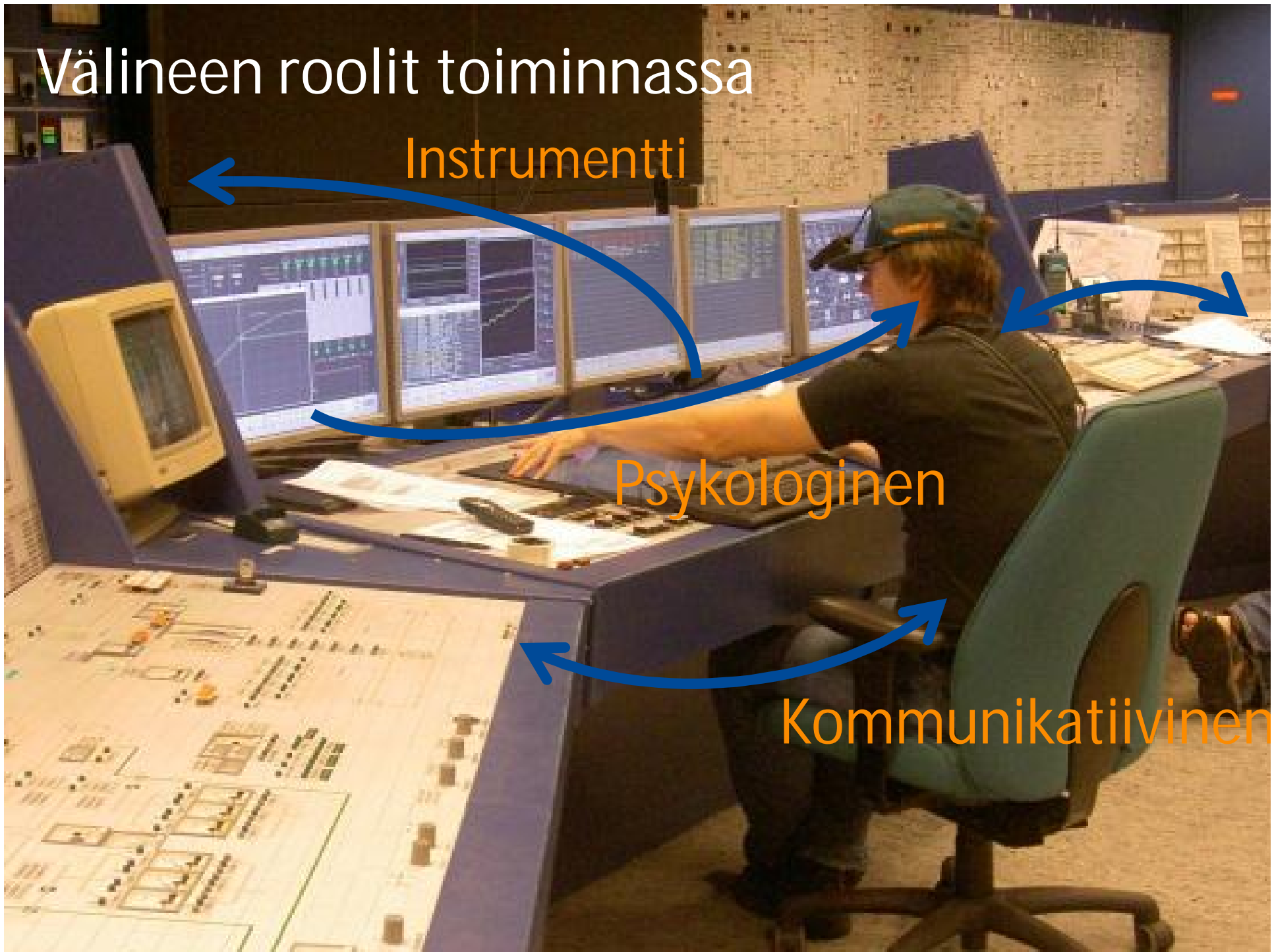

Välineen roolit toiminnassa

Instrumentti

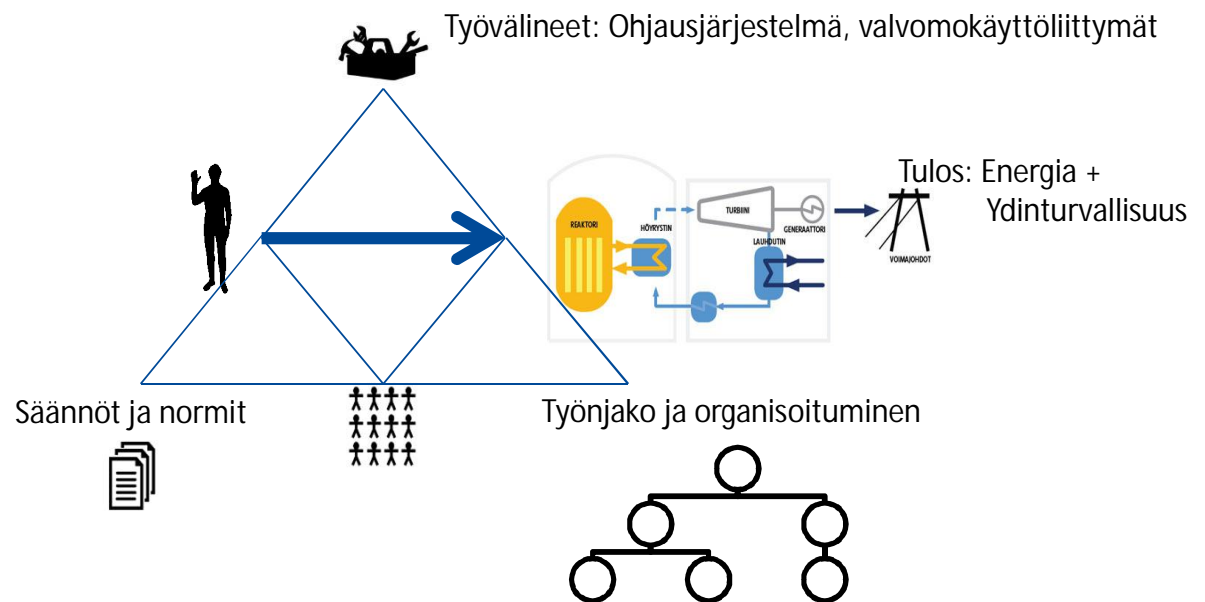
Psykologinen

Kommunikatiivinen

Toiminnan tutkiminen

1. Performanssi I. suorituskyky, tuloksen mittaaminen ulkopuolelta ja objektiivisesti
2. Toiminnan tapa
3. Henkilöiden kokemus

Systemikäytettävyys

Perustehtävän mukainen toiminta

SUORITUS

INSTRUMENTTI

Aika, virheet,
poikkeamat

PSYKOLOGINEN

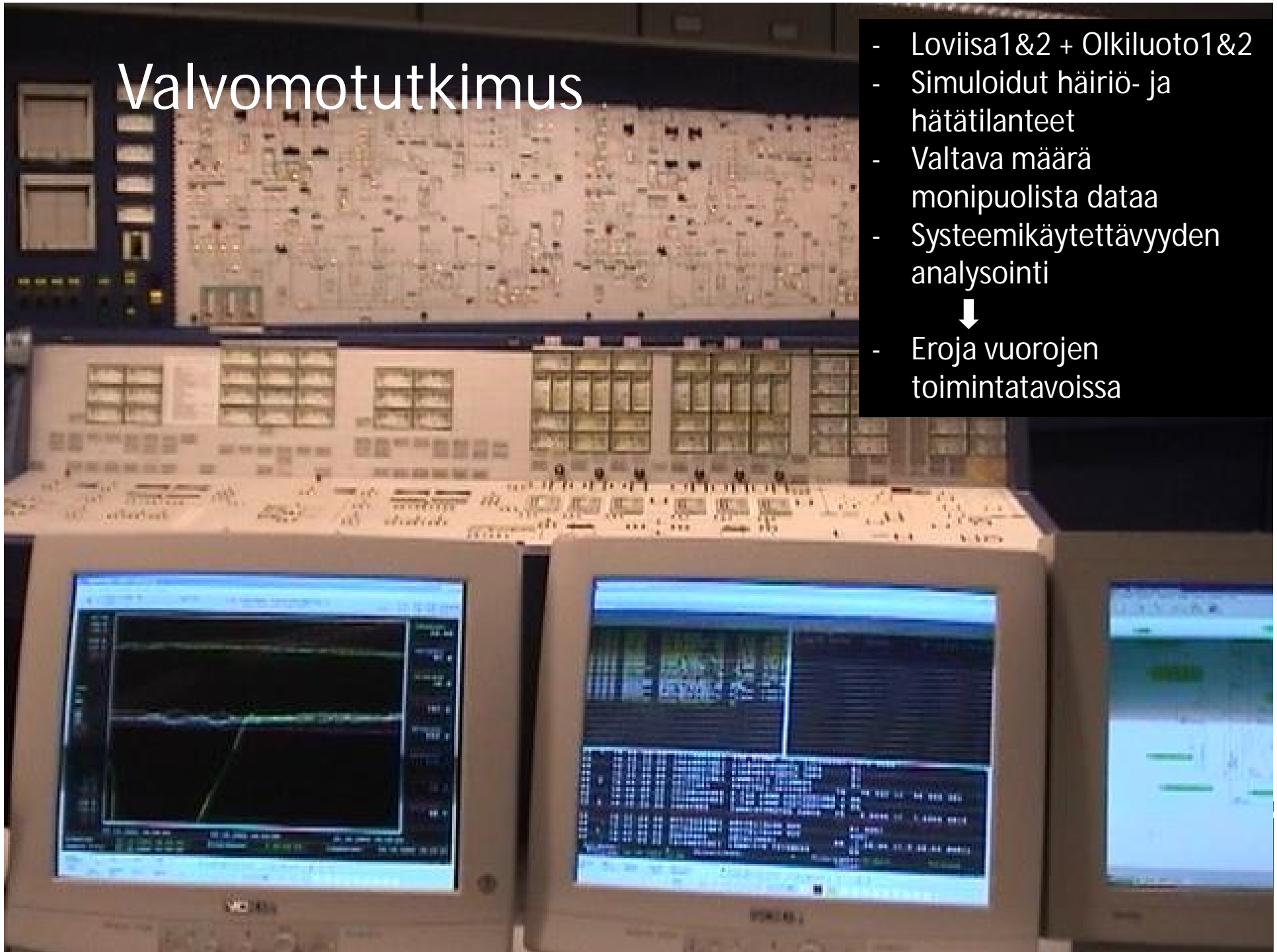
Kuormittuneisuus,
keskeytykset,
stressi

KOMMUNIKATIIVINEN

Sanallinen
vuorovaikutus,
tilallinen

Valvomotutkimus

- Loviisa1&2 + Olkiluoto1&2
  - Simuloidut häiriö- ja hätätilanteet
  - Valtava määrä monipuolista dataa
  - Systemikäytettävyyden analysointi
- ↓
- Eroja vuorojen toimintatavoissa

Vuorojen välillä oli eroja toimintatavoissa

Lopuksi

- Ihminen on "moninainen olevainen" (*Georg Henrik von Wright*)
  - Systeemiikäytettävyyden kehittäminen:
    - käyttöliittymät
    - työprosessit ja ohjeistot
    - koulutus, osaaminen
    - työn organisointi, johtaminen ja kulttuuri
- Perustehtävän toteutuminen
- Turvallisuuden parantamiseksi normaalin (hyväksyttävän) toiminnan sisällä tapahtuvaa variaatiota on pyrittävä ymmärtämään → tähän tarvitaan menettelyjä ja työkaluja

Kiitos!

Lähteitä ja lisätietoa

- Boy, G.A. & Schmitt, K.A. 2013. Design for safety: A cognitive engineering approach to the control and management of nuclear power plants. *Annals of Nuclear Energy*, Vol. 52, pp. 125–136.
- Burns, C.M. & Hajdukiewicz, J.R. 2004. *EID: Ecological Interface Design*. Boca Raton, FL: CRC Press.
- Cacciabue, P.C. 2010. Dynamic reliability and human factors for safety assessment of technological systems: a modern science rooted in the origin of mankind. *Cognition, Technology & Work*, Vol. 12, No. 2, pp. 119–131.
- Daniellou, F. 2005. The French-speaking ergonomists' approach to work activity: cross-influences of field intervention and conceptual models. *Theoretical Issues in Ergonomics Science*, 09, Vol. 6, No. 5, pp. 409–427.
- Dekker, S. 2011. *Drift into Failure – From Hunting Broken Components to Understanding Complex Systems*. Burlington, VT: Ashgate.
- Dourish, P. 2001. *Where the Action Is – The Foundations of Embodied Interaction*. Cambridge: MIT Press.
- Dul, J., Bruder, R., Buckle, P., Carayon, P., Falzon, P., Marras, W.S., Wilson, J.R. & van der Doelen, B. 2012. A strategy for human actors/ergonomics: developing the discipline and profession. *Ergonomics*, Vol. 55, No. 4, pp. 377–395.
- Hollnagel, E. 2013. A Tale of Two Safeties. *Nuclear Safety and Simulation*, Vol. 4, No. 1.
- Hollnagel, E., Woods, D. & Leveson, N. 2006. *Resilience Engineering: Concepts and Precepts*. Padstow, GB: Ashgate.
- Kaptelinin, V. & Nardi, B. 2012. *Activity theory in HCI – Fundamentals and Reflections*. Morgan & Claypool. *Synthesis Lectures on Human-Centered Informatics*.
- Leveson, N. 2011a. *Engineering a Safer World: Systems thinking applied to safety*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Norros, L. 2013. Developing human factors/ergonomics as a design discipline. *Applied Ergonomics*.
- Norros, L. 2004. Acting under Uncertainty. *The Core-Task Analysis in Ecological Study of Work*. VTT Publications 546. Espoo: VTT.
- Park, J. 2009. *The Complexity of Proceduralized Tasks*. London: Springer-Verlag.
- Rasmussen, J. 1983. Skill, rules, and knowledge: signals, signs and symbols, and other distinctions in human performance models. *IEEE Transactions on Systems, Man and Cybernetics*, Vol. 15, No. 3, pp. 257–266.
- Reason, J. 1990. *Human Error*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Savioja, P. 2014. *Evaluating Systems Usability in Complex Work – Development of a systemic usability concept to benefit control room design*. Aalto yliopisto. Doctoral Dissertation
- Stanton, N., Salmon, P., Jenkins, D. & Walker, G. 2010. *Human Factors in the Design and Evaluation of Central Control Room operations*. Boca Raton, FL: CRC Press.
- Vicente, K.J. 1999. *Cognitive Work Analysis. Toward a Safe, Productive, and Healthy Computer-Based Work*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Publishers.